

we tend to forget about the fact that these two societies are mostly bound together by the river running between them. The cross-border relationships Lóránt Bali discusses have a geographical axis, the Drava River, which – if politics does not view it only as a line of defense – could generate tight relationships between people living on its two sides by itself (Bali L. 2008., Bali L. 2012).

Lóránt Bali's book is the endeavor of a young geographer who is clearly knowledgeable about his topic. This might explain the fact that the book lays out the geographical theory he deems relevant to the Croatian-Hungarian border. It might have been more appropriate, however, to discuss the relevant theory based on Ratzel's theses and apply those to the Croatian-Hungarian relationships. Still, this is only this reviewer's professional opinion. The information the reader receives from this book about border theories is more than enough for the further explanation and understanding of this topic. The author is mainly interested in the cooperation between the people living on each side of the border, which is supported by information on border theories. Practicing professionals will find the case studies of Croatian-Hungarian cross-border cooperation more interesting, as this chapter justifies the utility of modern geography, as well. It is worth mentioning though, that these case studies will probably lose their relevance before long. In two hundred years, they will be no more than tiny pieces in the microhistory of the relationship between the two nations. Still, if the border zone based on the currently reviving Croatian-Hungarian cross-border cooperation is able to become an organic part of both the Croatian and the Hungarian states, the case studies cited in this book have not been unnecessary at all. The coalescence of border regions is a natural historical and geographical process, whose stages must be documented by science. Lóránt Bali has carried out this task with solid knowledge and determination and we can only congratulate him for that.

Miklós Mihály NAGY

MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ: POVIJEST NOVCA U HRVATSKOJ OD 1527. DO 1941. GODINE, HRVATSKA NARODNA BANKA, ZAGREB, 2013., 196 STR.

U lipnju 2013. godine, pred sam 80. rođendan, sveučilišna profesorica i hrvatska povjesničarka prof. dr. Mira Kolar-Dimitrijević dočekala je objavljivanje svoje knjige *Povijest novca u Hrvatskoj od 1527. do 1941. godine*. Nakladnik ove vrijedne knjige je Hrvatska narodna banka čiji je prvi guverner, preminuli prof. dr. Ante Čičin-Šain (kojem je knjiga posvećena), osmislio i predložio projekt istraživanja povijesti novca i bankarstva u Hrvatskoj, a guverner dr. Željko Rohatinski je prihvatio njegovo izvođenje. Ovo je prva knjiga izdana u okviru spomenutog projekta, a predviđa se izdavanje i drugih naslova u kojima će biti obrađena povijest hrvatskog monetarnog sustava sve do današnjih dana. Recenzenti knjige su Ivan Mirnik i Vladimir Geiger. Knjiga je više nego bogato opremljena ilustrativnim materijalom (na svakoj je stranici otisnuta barem po jedna ilustracija) na čijem je prikupljanju i odabiru sudjelovalo više stručnjaka. Rezultat rada autorice, suradnika i izdavača je luksuzna i dugo očekivana monografija o novcu u Hrvatskoj.

Autorica je predstavljanje rezultata svojih istraživanja oblikovala podjelivši sadržaj knjige u devet poglavlja koja se poklapaju s važnim razdobljima hrvatske i europske povijesti. Nakon autoričinog predgovora slijedi sadržajni uvod u kojem opisuje antičko i srednjovjekovno novčarstvo na hrvatskom tlu; u doba Rimskog Carstva na našem području su radile kovnice novca, no »novcem su se Hrvati počeli služiti tek u 9. stoljeću, a prije toga kunino je krzno imalo ulogu robnog novca«. Upotreba novca različite provenijencije u doba srednjovjekovne Kraljevine Hrvatske uveliko je utjecala »na podijeljenost hrvatskih prostora na dva kulturna kruga«. Za vladavine Arpadovića kovanje denara u banskoj kovnici, hrvatskih frizatika i bagatina odraz je svojevrstne hrvatske financijske autonomije unutar Hrvatsko-Ugarske države. U Hrvatskoj su od srednjega vijeka novac kovali hrvatski banovi i hercezi iz plemićkih rodova, primjerice Frankapani, Zrinski i grofovi Celjski. Mira Kolar-Dimitrijević kao vrsna povjesničarka s pravom mjerom ističe posebnost hrvatskog monetarnog sustava unutar šireg konteksta monarhija u kojima su se hrvatske zemlje stoljećima nalazile.

Slijedi obrada novčarskog sustava u doba kada su pripadnici dinastije Habsburg bili carevi Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti. To doba karakterizira pokušaj stvaranja dobrog novca te pojava papirnato novca i banko-cedulja u Europi, Habsburškoj Monarhiji i Hrvatskoj (zanimljiv »paški asignat«). Česte smijene vladara na prijestolju odražavale su se na dugovječnom »najvažnijem krupnom novcu« – talirima. Doba je to kada se pojavljuje krivotvoreni novac, a »raznolikost novca silno je otežavala trgovinu i činila je vrlo rizičnim zanimanjem«. U sljedećem poglavlju autorica se bavi razdobljem od 1527. kada su Habsburgovci izabrani za vladare Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pa do kraja osamnaestog stoljeća. To je doba opterećeno problemima odnosa novca i cijena, osmanskim provalama, mučnim građanskim ratom, ustrojem obrambenog sustava krajiških utvrda itd. Važnu je ulogu odigrala obitelj Zrinski koja je posjedovala rudnike srebra i bakra te kovnice (utvrda Gvozdansko) u kojima su, uz kraljevski privilegij, kovali novac.

Posebno je poglavlje posvećeno novcu mediteranskog kruga u kojem se opisuje raznolikost novca Dubrovačke Republike (pogotovo u razdoblju od 1337. do 1803. godine kada djeluje njezina kovnica) te mletački novac za Dalmaciju. Venecija je razvijala svoj novčani i bankovni sustav redovito vodeći »računa o tome da ima dobar novac.« Do kraja mletačke uprave (1797. godine) na prostoru Dalmacije je u optjecaju bio mletački novac, ali i novac pojedinih dalmatinskih gradova kojima su Mlečani u XV. i XVI. stoljeću udovoljili molbama za kovanjem vlastitog novca (u kovnicama u Veneciji) koji je imao simbole dotičnog grada (lik sveca zaštitnika i ime grada) i Mletačke Republike (krilati lav). U XVIII. stoljeću u Mlecima je kovan posebni novac za upotrebu u Dalmaciji i Albaniji. Pojavom Osmanlija na europskom kopnu pa tako i u hrvatskim krajevima nije zamrla upotreba novca, no u upotrebi je bilo vrlo malo turskog novca. Dobu Napoleona Bonaparteja je posvećeno poglavlje u kojem autorica istažuje upotrebu novca na hrvatskom povijesnom prostoru na kraju XVIII. stoljeća (doba Leopolda II. i Franje II. ili I.), za vrijeme napoleonskih ratova i relativno kratke francuske uprave koja je ostavila dubok trag kako u gospodarskom tako i u novčarskom sustavu na vojnokrajiškom i civilnom području. No, na početku XIX. stoljeća Austrijsko je Carstvo zahvatila monetarna kriza, a prijetio je i državni bankrot; stanje u Hrvatskoj bilo je teško.

Iako relativno kratko razdoblje od Bečkog kongresa do 1848. godine prepuno je važnih događaja. Kompleksnost političke, društvene i gospodarske situacije vrlo jasno odražava autoričina jednostavna rečenica: »U Hrvatskoj, koja je bila podijeljena na civilnu i vojnu, sve je bilo još složenije nego u Europi.« Novčane reforme omogućene su odlukama Bečkog kongresa i stvaranjem Njemačkoga carinskoga saveza koji se na svojem području trudio stvoriti univerzalnu valutu, a 1816. godine carskim je ukazom osnovana Privilegirana austrijska nacionalna banka koja je izdavala dionice i unatoč teškoćama postala stabilna kuća s razgranatom djelatnošću. Ipak, ljudi su još uvijek bili nepovjerljivi prema papiranotom novcu u odnosu na kovanice, pogotovo na području Vojne krajine zbog čega se je gospodarstvo slabo razvijalo. Prva polovica XIX. stoljeća u Hrvatskoj je doba borbi za stara prava Hrvatskoga Kraljevstva koje su se s Ugriima vodile i na polju financija. Kao vrsna ekonomska povjesničarka Mira Kolar-Dimitrijević detaljno opisuje osnivanje i djelovanje Prve hrvatske štedionice.

Revolucionarna i burna 1848. godina teško je uzdrmla i monetarni sustav Habsburške Monarhije, a takva je bila i 1849. godina. Monarhiju su zadesili dramatični događaji u Beču i dolazak na prijestolje mladog, ali snalažljivog, Franje Josipa I. dok je 1848. u hrvatskom novčarskom sustavu ostavila traga jer se u Zagrebu kuju kovanice s likom bana Josipa Jelačića (Jelačićev »križar«), a pošto je zavladała nestašica metalnog novca u nekim su hrvatskim gradovima izdavane papirnatе vrijednosnice. Asignacije s datumom 5. lipnja 1848. bile su »prvi pokušaj izdavanja hrvatskoga papirnato novca«, a nekoliko sačuvanih primjeraka (kao i »križari«) doista su raritet hrvatske numizmatike. Razdobljem od sredine XIX. stoljeća bavi se poglavlje »Novac u Habsburškoj Monarhiji do Austro-ugarske nagodbe«, kada je postalo jasno »da razvoj industrije i prometnica ovisi o bankovnom kapitalu, pa su banke postale vrlo važne.« Težnju ka unificiranju valute usporava stalna umješnost Habsburške Monarhije u ratove i sklapanje međunarodnih sporazuma, a sve to se najprije odrazilo na ionako spor tijekom izgradnje željeznica i opadanje uvoza. Uz tekst se ovdje nalazi i kronološka tablica (1566.-1857. godine) s nazivima talira, njihovom težinom u gramima i protuvrijednosti u krajcarima i grošima. Autorica je proučila i prijedloge

za poboljšanje novčarskog sustava potekle od nekih Hrvata: ilirca Dragutina Seljana, Imbre Ignjatijevića Tkalca, a posebno stajališta Eugena Kvaternika o financijama kojem je cilj bila sveopća modernizacija hrvatskog gospodarstva i društva. Ovdje saznajemo da je Kvaternik bio tvorac bankarske i burzovne terminologije za Hrvatsku.

Poduže poglavlje posvećeno je novcu u Austro-Ugarskoj, dakle od 1867. godine, odnosno od 1868. godine kada je sklopljena Hrvatsko-ugarska nagodba prema kojoj su svi financijski poslovi spadali u tzv. zajedničke poslove. Godine 1873. dogodila se prva revizija Nagodbe, banom je postao Ivan Mažuranić, a iste je godine Bečka burza doživjela slom. Osnivanjem brojnih štedionica i banaka 1880-ih godina novčarstvo, bankarstvo i kreditiranje ulazi »u svakidašnji život građana Hrvatske«. Prvi svjetski rat donio je kraj drevne Habsburške Monarhije i nastanak mnogih novih država. Sam rat kao i njegove posljedice negativno su se odrazili na cjelokupni novčarski sustav.

Posljednje i najduže poglavlje u knjizi nosi naslov »Monarhistička Jugoslavija između dva rata« i podijeljeno je na nekoliko razdoblja. Prvo je razdoblje između 1919. i 1923. godine kada su u optjecaju krune i dinari; novčanice su žigosane i markirane, a na početku 1920-ih zavladao je velika nestašica sitnog novca najizraženija u gradovima. Doba Kraljevine SHS obilježeno je radom ministra financija dr. Milana Stojadinovića i nestabilnošću dinara. Stabilizacija dinara donošenjem zakonskih okvira uslijedila je 1931. godine, no doba je to velike gospodarske krize, beogradske diktature te prevelikog broja banaka i štedionica u državi. Nasilna smrt kralja Aleksandra Karađorđevića, osim što je donijela promjenu lika na kovanicama, pokrenula je i novu financijsku politiku, a pitanjem novca počeli su se baviti ekonomski i financijski stručnjaci. »Banovina Hrvatska i monetarna politika uoči Drugoga svjetskog rata« posljednji je podnaslov jer s ratom započinje i financijska kriza u Kraljevini Jugoslaviji i »poludržavi« Banovini Hrvatskoj. Knjiga završava kratkim zaključkom u kojem autorica naglašava očitovanje hrvatske samostalnosti na novcu kroz prošlost. Na kraju knjige se nalazi popis bilješki, korisno kazalo, popis korištenih izvora i literature i popis korištenih kratica.

Vrijedna je ovo knjiga za svakog povjesničara bilo da se bavi političkom ili ekonomskom historijom, za mnogobrojne numizmatičare i kolekcionare, ali i za sve one koje zanima hrvatska prošlost i povijest novca. Iako će se nekome na prvi pogled činiti da u knjizi ima »više slika negoli teksta«, upravo sažet način prikazivanja svih važnih dijelova hrvatske (dijelom i europske) povijesti, uz obilje ilustracija koje obogaćuju tekst, čini knjigu osobito privlačnom za svakoga tko će posegnuti za njom. Slikovni su prilozi pažljivo usklađeni s tekстом jer prikazi portreta vladara, fotografije mnogobrojnih kovanica iz različitih numizmatičkih zbirki, preslike dokumenata i povijesnih zemljovida te prikazi mnogih događaja, ličnosti i spomenika iz hrvatske prošlosti vjerno prate sadržaj. Mnogo je novih saznanja prezentirano u ovom izdanju pri čemu se ističe minuciozna studija o 1848. i 1849. godini s vještim vrednovanjem fenomena kakav je novac (uz nužno razlikovanje metalnog od papirnato novca) u kontekstu onodobnih političkih i društvenih događaja u Hrvatskoj. Po tome se ističe i dio o Prvoj hrvatskoj štedionici, kao i događajima iz prve polovice XX. stoljeća. Pritom je, prema autoričinoj intenciji, »težište stavljeno na novac, metalni i papirnati, a povijest hrvatskog bankarstva prikazana je u najkraćim crtama.« Možemo zaključiti kako smo knjigom Mire Kolar-Dimitrijević napokon dobili znanstveno djelo o bogatoj, ali složenoj, povijesti hrvatskog novca i novčarstva.

Nikola Cik

PODRAVINA, ČASOPIS ZA MULTIDISCIPLINARNA ISTRAŽIVANJA, VOL. XI., BROJ 21, KOPRIVNICA, LIPANJ 2012., STR. 1-264

Na kraju prve polovice 2012. godine objavljen je 21. po redu broj časopisa *Podravina*. Ovaj broj plijenjen pažnju svojim opsegom jer je sa 264 stranice samo za dvije stranice tanji od dosad »najdebljeg« 15. broja koji je objavljen 2009. godine na 266 stranica. Broj suradnika u 21. broju *Podravine* je također impozantan jer ih je čak dvadeset i pet. Svi su članci opremljeni sažecima i ključnim riječima na hrvatskom

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen X. / Broj 10
Zagreb - Samobor 2014.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hožjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2014.

Adresa uredništva / Mailing adresss:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Idrija prema Valvasorovoj Topografiji Kranjske iz 1679.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA